

härigenom utan tvärtom. Den andra inskriften, som ej är förestafvad af handelsintresse, är målad utanpå locket. Det är initialerna O A S och I S D samt årtalet 1825. Den har således den vanliga formen för en inskrift, som af vår allmoge brukade anbringas på ett pars tillhörigheter, när de tillsammans gingo att sätta bo.

Äfven om jag således ej sätter någon tilltro till den förra inskriftens trovärdighet, vill jag dock ej förneka, att kistan det oaktadt är ett värdefullt förvärf från den tid som det apokryfiska årtalet antyder, eller möjligen från en något aflägsnare. Därför talar såväl ornamentikens karaktär som de använda färgerna, hvilka, såsom redan framhållits, ej blifvit öfvermålade. Något direkt jämförelsematerial från 1500-talets förra hälft har jag ej lyckats anträffa, men det är ju ett allmänt bekant faktum, att föremål med renässanskaraktär från denna periods begynnelse i Sverige äro förvånansvärdt sällsynta. Berodde det på, att den gotiska formgifningen länge dominerade här hemma? Berodde det på att landet efter de många krigen var rätt utarmadt? Man gjorde endast få sådana saker, som på grund af material eller utförande voro ägnade att föra en tillvaro fram genom århundraden in till våra dagar.

—a—i.

Sägner om den förborgade kitteln.

Uppptecknade af *Louise Hagberg*.

Bland sägner som alltjämt kvarlefva hos dala-allmogen intaga de om förborgade skatter ett framstående rum, och många äro de platser, som uppgivas vara gömställen för under forna tider undan-gömda dyrbarheter. Så vet man flerstädes i Leksands socken att förtälja om vissa källor och andra vattendrag, i hvilka med silfver fyllda kopparkittlar skulle ha blifvit nedsänkta. Såväl om den i närheten af Knytberget befintliga Lisskarlskällan som en källa nere vid älften i Hälla by gå sålunda dylika sägner. Under ofredens dagar — än uppgifves trettioåriga krigets dagar, än åter de tider, då vikingarna foro omkring och härjade — så hade, berättas det, innevånarna sänkt ned sina dyrbarheter i källor, som aldrig fröso,

för att dymedelst rädda dem undan fiendens våld. Många äro de försök som sedermera gjorts för att komma åt skatterna, men då dessa väl bevakas af »råden», är ett dylikt försök emellertid förenadt med ej så få svårigheter. Råden eller rådanden ser för våra ögon alldeles ut som en människa men har en svans baktill. Alla, som höra till rådenfolket, äro dock snälla och vänliga och alls icke farliga, om man blott håller sig väl med dem, men söker man att komma åt de af dem bevakade skatterna, blir man utsatt för många rysligheter. Att få tag på gömstället för en skatt är emellertid ej så svårt, då eldar vissa tider brinna öfver de platser, där de äro gömda, isynnerhet »brinner godset», som det heter, midsommarnatten. Men den, som vill se något, skall bereda sig därför i fjorton dagars tid, »liksom till nattvardsskola. Man skall gå ifrån sin skapare och hus och hem och bara tänka på hvad man går att möta», gör man så, då kan inte råden stänga synen för en, utan man får se godset brinna, om det finns något. På afstånd kan visserligen hvem som helst se elden, men när man kommer närmare, slocknar elden för alla utom för den som ej fått synen stängd. Man skall vara två för att finna skatten, och sen solen gått upp få skattsökarna den bestämda dagen inte förtära något, inte yttra ett ord, och inte hvila utan ge sig af till skogen åt hvar sitt håll och gå och vanka hela dagen till närmare midnatt, då skatten skall sökas.

Tre midsommarnätter å rad skall man vandra till källan eller tjärnen, där skatten finnes gömd, under iakttagande af absolut tystnad hvad som än må hända. Tystnaden får ej heller brytas under arbetet med upptagandet af kitteln. Detta är dock ej så lätt, som man kanske skulle kunna tro, ty man får så väl se som höra alla möjliga rysligheter, som fresta en till att bryta den så nödvändiga tystnaden. Man kan sålunda få se onaturligt stora djur, högre än skogstopparna och som vilja sluka en, samt eldar, som krypa på ett vidunderligt sätt, hemska ljud höras från alla håll och råmande som ger eko i alla berg, och man möter bland annat gamla gubbar och gummor som söka att skrämma en på allehanda sätt. Allt detta är det råden som ställer till för att afhålla folk från att leta efter skatten.

Kitteln kan man emellertid aldrig få se förrän andra midsommarnatten, men då ha många också verkligen lyckats att med båts-hakar och annat få upp den ända till vattenytan, men så, just i det kritiska ögonblicket, har alltid något inträffat som narrat skattsökarna att bryta tystnaden, och då har kitteln också med detsamma försvunnit.

En midsommarnatt hade två pojkar lyckats få upp kitteln så långt, att de just skulle fatta tag för att lyfta upp den ur källan, då de i samma ögonblick fingo syn på två käringar med stora knifvar i händerna. Den ena af käringarna sade: »Hvilken ska' vi ta?» »Vi ta väl den med skinnbrackorna», svarade den andra. Då blefvo de båda pojkarna så förskräckta, att de släppte kitteln och sprungo sin väg.

En annan gång gick en pojke ifrån Rättvik och en ifrån Lindberg till en källa i trakten för att söka ta upp den där gömda skatten. Men just som de fått upp kitteln till vattenytan, upptäckte de en galge som var rest tätt invid och hörde en röst säga: »Hvilken af dem ska' vi ta och hänga?» — »Okön I tagi, så int' tagi mä» (hvilken ni ta, inte ta ni mig), sade rättsviks pojken och sprang sin väg.

Tvenne andra pojkar hade likaså en midsommarnatt med tillhjälp af en båtshake lyckats få upp kitteln till randen af källan, den ene af dem höll upp kitteln med båtshaken och ropade så i ifvern till den andre: »Ta i du me». Men i samma ögonblick han bröt tystnaden, brast båtshaken, och kitteln försvann, och det blef ett sådant tjut och larm rundt omkring dem, att de förskräckta sprungo sin väg.

I Yttermo by skulle tvenne karlar en midsommarnatt sammanträffa vid en tjärn för att söka efter den där nedsänkta kitteln. De hade berett sig härför i fjorton dagars tid, men när de gingo omkring i skogen i väntan på att kvällen skulle inbryta, blef den ene af dem förvillad, så att kamraten kom ensam till mötesplatsen. Han slog sig då ned vid tjärnen, och under det han väntade, tog han fram sin pung med kopparpengar i och roade sig med att kasta dem upp och ned i sitt förskinn. Under det han så satt och lekte med slantarna, kom en stor täckvagn körande söderifrån. Tjärnen låg på norra ändan af en stor myr, som var full med tufvor, så att det

var just ingen väg för en stor täckvagn att gå på. På hvardera sidan om vagnen sutto lyktor som brunno med ett rött sken. Karlen ifrån Yttermo satt och såg på hur det lyste och undrade, om vagnen skulle stjälpas. När den kom midt framför honom, stannade kusken den, och en diger herre, som satt under sufletten, tittade ut och sade som så: »Hvarför sitter du här och skramlar pengar?» »Har jag inte rätt te sitta hvar ja vill och skramla mina pengar för dej?» svarade karlen. Då kände han som om någon högg tag uti honom, och han fick liksom en yrsel, så att han ingenting visste om hvart han tog vägen, och han blef så skickad ända till en udde trefjårdedels mil därifrån. Där satt han ända till middagen matt och svag utan att orka att gå därifrån.

Från Björkens by i Siljansnäs, som förr hörde till Leksands socken, berättas det äfvenså om en källa, i hvilken det skall finnas en kopparkanna full med silfver. En gång hade några begifvit sig dit för att ta upp den. De lyckades äfven att få tag uti kitteln, men då yttrade den ene af dem: »Nej vänta, så jag får ta efter» d. v. s. byta om hand, och då försvann kitteln i samma ögonblick.

Men det är ej blott i en tjärn eller i källor, som dylika med silfver fyllda kittlar sägas vara gömda. De lära äfven ha blifvit nedgräfvda i jorden. En berättelse härom lyder så. En man gräfde en natt i en jordhög, i hvilken det sades, att en kittel med silfver skulle finnas gömd. Bäst han sålunda gräfvde, stötte han på ett stort tjurhufvud. Han tog fatt i hornen och drog fram tjuren, som han förde hem och satte in i sin ladugård. Men nästa morgon var tjuren försvunnen, och i hans ställe fanns där blott en hög med löf.

Det var en vinterkväll i Leksand, som de flesta af dessa »skröphistorier» berättades, och det sades, att förr i tiden hade många sett och tagit i den skattfyllda kitteln, men nu för tiden lyckas det inte någon att ens få se den, »ty det är numera ingen som tror därpå». En af sällskapet hade själf en gång i sin ungdom varit med om ett dylikt försök, men hade han vänt om på halfva vägen. Hvad han då sett, ville han ej berätta men menade, att ingen i hans ställe skulle ha vågat sig ända fram till källan, »förr gick jag ur gård i gård med påsen på ryggen och tiggde, än jag gjorde om det», sade han.

Många äro de sägner, som i Leksand alltjämt förtäljas om råden och dess uppträdande bland människorna. »Efter gammalt säges råden och bergtroll ha funnits», sade mig en gång en som berättade därom, »men numera finnas de inte; att de ha funnits, det kan jag våga lif och blod på.»

Litteratur.

Namn och bygd, tidskrift för nordisk ortnamnsforskning, utgiven av A. Grape, O. Lundberg och J. Sahlgren. Årg. 1 och 2. Uppsala 1913 och 1914.

I universitetsstaden vid Fyris bildades för nu två år sedan ofvannämnda tidskrift för att tillgodose den högst intressanta verksamhet af vår språkforskning, som tagit våra ortnamn till föremål för sin speciella undersökning. Det kan vid första ögonkastet måhända förefalla en och annan, som om tidskriftens verksamhetsfält vore nog så trångbegränsadt i en tid, då ännu icke en särskild svensk tidskrift för vare sig inhemsk eller allmän folkkännedom ansetts kunna föra en själfständig tillvaro. Tidskriftens afsikt är emellertid att ställa sig på en betydligt vidsträcktare bas än hvad en äldre forskningsmetod skulle tillåtit eller förmått. Genom att anknyta den språkliga forskningen ej blott till den mytologiska och litteraturhistoriska forskningen utan äfven till folklifsforskningens och fornforskningens resultat, ja, där så kräfvos, äfven till naturforskningens material och slutsatser vill den nå fram till säkra hållpunkter. Och detta är otvifvelaktigt en allt erkännande värd plan. Den enkla geometriska lagen att man för att finna en viss punkts läge måste söka denna efter flera än *en* linies riktning beaktas ofta nog allt för föga, och detta gäller ej minst den gamla filologisk-mytologiska skolan. Hvad särskildt naturkunskapen beträffar har